

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ARGETOIANU, CONSTANTIN

Memorii pentru cei de mâine / Constantin Argetoianu. -

București :

Paul Editions, 2022-

8 vol.

ISBN 978-606-9703-51-9

Vol. 4. : 1919-1924. - 2022. - ISBN 978-606-9703-55-7

821.135.1

94

Redactare: *Nicoleta Monoran*
Tehnoredactare: *Paul Editions*
Corectură: *Lucia Gruiescu*
Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Casa Presei Libere, nr. 1, Corp C, Sector 1, București
www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com, office@pauleditions.ro,
vanzari@pauleditions.ro, nicoleta.petcu@pauleditions.ro,
mihaela.enache@pauleditions.ro
tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Tipar: ARTPRINT
E-mail: office@artprint.ro

CONSTANTIN ARGETOIANU

MEMORII PENTRU CEI DE MÂINE

Amintiri din vremea celor de ieri

1919-1924

Paul Editions

Liga Poporului și alegerile zise constituționale •
Divergențe radicale politice între Averescu și mine
• Dezamăgirea mea • Organizare și așteptare • Anul
ardelenilor • Iancu Flondor și Bucovina • Dori Popovici
• Contactul cu conservatorii și cu Take Ionescu •
Raporturile cu socialiștii • Averescu și comploturile •
Popularitatea lui Averescu • *Îndreptarea* • Organizare
și pregătire • Politice • „Opoziția Unită” și înțelegerea
cu Take Ionescu, Brătianu și noi • Reforma agrară
prin decretul Duca • Pherekyde.

Anul 1919 ni se înfățișă ca un an de lămurire politică și de luptă. Alegerile fixate pentru începutul lui ianuarie fuseseră amânate cu două luni și urmau să mai fie amânate din două în două luni până în toamna aceluiași an, până după semnarea Tratatului de pace de la Trianon. Ca buni opozanți supuși unor moravuri politice împotriva cărora protestam de altminteri cât ne ținea gura, ne ridicasem și noi, cei din Liga Poporului, împotriva acestei amânări pe care o calificam de anticonstituțională, deși era cât se poate de justificată. După alipirea Ardealului și a Bucovinei, alegeri generale limitate la Vechiul Regat și la Basarabia ar fi fost mai mult decât un nonsens, ar fi fost o greșeală politică: ar fi însemnat o mărturisire de precaritate a noilor legături cu Bucovina și cu Ardealul, mărturisire cu totul străină de gândul nostru. În Ardeal și în Bucovina nu se puteau face însă alegeri cât timp alipirea lor nu fusese consacrată printr-un instrument internațional, cât timp nici măcar noile granițe nu fuseseră fixate, încât stabilirea circumscripțiilor electorale mărginașe ar fi putut provoca conflicte chiar cu unii din aliații noștri. Dar nici cu Basarabia chestiunea nu era atât de simplă. Se alipise ținutul dintre Nistru și Prut cu Patria-Mamă în virtutea dreptului de autodeterminare, nu numai recunoscut dar încă proclamat de Rusia Sovietică – totuși era mai cuminte să așteptam și pentru această provincie regăsită trecerea Europei și în drept, din starea de război în cea de pace și pecetluirea tratatelor. Nimic nu subliniază mai bine confuzia ce domnea pe atunci în spirite, ca și lipsa de pregătire pentru încheierea unei Români

LDIS | We know best

Mari¹, decât această invocare a preseprițiilor unei Constituții croită pe alt calapod și consimțită numai de una din ramurile poporului român întregit, Constituție ce nu se mai potrivea cerințelor unei țări noi și năzuințelor unui neam hotărât să-și primenească moravurile politice și sociale².

Deși atât Averescu cât și mine nu eram deloc nemulțumiți de amânarea alegerilor, totuși, din pizmă împotriva lui Brătianu, din lipsa unor feluri încă bine lămurite în acțiunea noastră comună, și mai ales ca să facem ca ceilalți, am protestat și noi, ca grupare politică, împotriva măsurilor Guvernului. Nu eram oare o grupare populară și prin urmare esențialmente electorală? Ca atare, trebuia să cerem numaidecât alegeri. Ca să nu le cerem, ar fi trebuit să ne dezvelim motivele. Dar cum ale mele nu erau aceleași ca ale lui Averescu n-am fi putut cădea de acord asupra lor. Am preferat să nu ne certăm, fără să ne mărturisim că aceasta era teama noastră ascunsă, și am protestat mai mult de formă decât din convingere.

Fără să calc disciplina de partid, căci nu pierdusem încă toată încrederea în posibilitățile lui Averescu, am căutat să ajut indirect Guvernul, în procedura lui de amânări succesive ale alegerilor, prin articole și prin cuvântări asupra revizuirii Constituției, problemă despre care s-a scris și s-a vorbit mult în acea vreme. Am fost de altminteri primul și multă vreme singurul care a susținut că nu putea fi vorba de o *revizuire a Constituției existente și că întregirea Neamului creând o Românie Nouă cerea și o Constituție nouă*. Mai târziu, în 1922, am mers mai departe – după cum se va vedea în cursul acestor povestiri – și am precizat îndrumări cu totul noi pentru alcătuirea acestui nou pact constituțional. În 1919 m-am mărginit însă la această idee: o Constituție nouă, nu revizuirea celei vechi. Brătianu n-a vrut să se agăte de scândura pe care i-am întins-o – poate fiindcă i-o întindeam eu – și a greșit și era cât pe-acți să se înce. Dacă nu s-a înecat și s-a mărginit să se bălăbănească câțva vreme în mocirlă, meritul n-a fost al lui, ci vina lui Averescu care n-a avut nici în cap, nici în suflet ce trebuia ca să folosească împrejurările și nemaipomenita lui putere.

Am spus că motivele nemărturisite de mulțumire față de amânarea alegerilor nu erau aceleași în mintea mea și în a lui Averescu. Șeful Ligii Poporului nu vedea mai departe decât lungul nasului și singurul scop pe care-l urmărea, era să ajungă prim-ministru, să stea la putere

¹ România pe care am meritat-o prin jertfe și prin suferințe dar pe care n-am obținut-o prin muncă și prin chibzuință.

² Cel puțin așa speram unii din noi; în loc de primenire, Dumnezeu ne-a hărăzit însă numai dezamăgiri!

cât mai mult și să se întoarcă cât mai des. Răspunderile, primenirea moravurilor politice, amenințările unei acțiuni directe – în gândul lui numai amenințări – erau literatură, mijloace menite să înfrângă cerbicia lui Brătianu pe care-l simțea profund ostil și să înfricoșeze pe Rege, ca să-l cheme la Guvern. Și cum știa că nici Regele nu-l iubea, își da seamă că singura pârghie în stare să-l impună era puterea maselor; de aci grija lui de a-și cultiva popularitatea. De această popularitate, născută pe front și pusă la incercare în Moldova, în alegerile lui Marghiloman, nu era însă cu totul sigur; nu știa lămurit dacă se întinsese și asupra județelor din Muntenia – iar Ardealul și Basarabia reprezentau încă pentru dânsul două necunoscute. Nu avusese încă nici prilejul, nici timpul să pipăie starea spiritelor în afară de Moldova. Chiar în cel mai favorabil caz, în acela al întinderii popularității sale peste tot cuprinsul Regatului, tacticos și meticulos cum era, voia să și-o organizeze și să se prezinte în lupta electorală – căci nu urmărea alt scop – ca un bun strateg, cu toate șansele de reușită asigurate. Pentru desăvârșirea acestei organizări, care în afară de Moldova nu era nici începută, îi trebuia timp, și răgazul pe care i-l da amânarea alegerilor era bine-venit.

Eu unul, nu mă sinchiseam deloc de alegeri, și până să le văd suprimate mă mulțumeam să le văd amânate. Căci nu urmăream nici rechemarea la Guvern, nici succese electorale – ci cu totul altceva. Dedesem mâna cu Averescu, o mărturisesc lămurit, în urmărirea unui regim de dictatură. Cu mult timp înaintea lui Mussolini și a lui Hitler, pe când numele și doctrinele lor erau necunoscute, într-o vreme în care toată lumea aștepta lumina de la răsărit și se închina în fața așa-ziselor idealuri democratice – am îndrăznit să cred că singura cale practică pentru atingerea țelurilor pe care toți oamenii de bunăvoință le urmăreau, era dictatura. Și am crezut că numai Averescu, cu marele lui prestigiu și cu imensa lui popularitate, era în stare să o impună. Asupra acestui din urmă punct m-am înșelat. N-am reușit. România a rămas cu democrația și a ajuns repede la faliment.

Toată gama raporturilor mele politice cu Averescu se lămurește prin nădejdea pe care o pusesem într-însul și prin dezamăgirea pe care mi-a dat-o. Eu am crezut într-însul ca să facă ce trebuie – dar el n-a crezut în „steaua” lui, decât ca să-l aducă la putere și nimic mai mult. Despărțirea noastră era fatală, din clipa în care nu mi-ar mai fi rămas nicio fărâmiță de nădejde pentru realizarea scopurilor mele. Multă lume s-a mirat că desfacerea noastră a venit atât de repede; în realitate ea a întârziat și ar fi trebuit să devină fapt îndeplinit încă din 1920, căci deja atunci mi s-au prăbușit iluziile.

În partea aceasta a spovedaniilor mele, voi povesti ce-mi voi aduce aminte din pregătirea Partidului Poporului, din guvernarea noastră în anii 1920 și 1921 și din evenimentele politice în care am fost amestecat până la răsturnarea celui de-al doilea Guvern Averescu, în iunie 1927.

În acest răstimp am fost amestecat în mai toate evenimentele politice și-mi pare rău că am comis marea greșeală să nu țin note zilnice. Nimeni n-a cunoscut ca mine resorturile intime care au determinat mișcările politice în acești opt ani de buimăceală generală, în care s-au săvârșit atâtea greșeli, greșeli pe care le-am plătit apoi atât de scump. În lipsa unui fir conducător scris, sunt silit să povestesc din memorie. Am uitat multe. Altele, le voi lăsa la o parte de teamă să nu schimb adevărata înfățișare a lucrurilor și să nu nedreptățesc pe cineva fără să vreau. Toate câte le înșir aci sunt însă trecute prin ciurul unui cinstit control și n-am dat drumul decât celor pe care le-am socotit ca neîndoielnice și menite să lămurească cât de puțin vremurile pe care le-am trăit. Destăinuirile mele au valoarea unor mărturii făcute sub prestare de jurământ - jurământ în fața conștiinței mele...

Anul 1919 a fost pentru Averescu și pentru mine, un an de organizare și de așteptare. Mână în mână am lucrat numai în aparență. În realitate am pornit fiecare, din prima zi pe cărări deosebite. Nu încape îndoială că amândoi am urmărit același scop: puterea - numai că Averescu voia să ajungă oricum, cu orice preț, de dragostea panașului, gata chiar să se umilească, numai să ajungă - pe când eu voiam să mă impun prin forțele noi pe care le organizam, în ciuda tuturor celor de ieri împotriva cărora se ridicaseră faimoasele „Răspunderi” ale popularului general...

Consecința acestei deosebiri de vederi a fost că tot anul 1919 eu nu m-am ocupat decât cu întemeierea și cu dezvoltarea organizațiilor noastre județene, cu sporirea și disciplinarea cadrelor Ligii Poporului, cu alcătuirea programelor și regulamentelor noastre, cu un cuvânt, cu canalizarea fenomenalei popularități a generalului - pe când popularul general n-a căutat decât „să se înțeleagă” cu epavele trecutului, cu conducătorii formațiunilor politice rivale, cu toți vrăjmașii săi, cu slugile Palatului și până și cu coconetul ce putea pune o vorbă bună pentru el la Rege...

În ce privește „înțelegerile” în afară de Ligă, am făcut totuși și eu două excepții, dar amândouă au fost justificate prin împrejurările în care m-am văzut silit să lucrez. De fapt eu nu aveam legături

politice, nu cunoșteam oamenii și rosturile decât în Vechiul Regat - iar popularitatea lui Averescu pornită de pe front, din rândurile soldaților, era purtată și ea numai prin satele Vechiului Regat și dusă de demobilizați din casă în casă, odată cu păduchii din tranșee. Această popularitate n-a pătruns realmente niciodată în ținuturile alipite. Succesele noastre electorale din 1920 au fost datorite în Ardeal reacției împotriva Consiliului Dirigent care izbutise, cu Maniu în cap, să se facă odios într-un singur an. Acolo, peste munți, lupta n-a fost dată pe numele lui Averescu ca dincoace de munți, ci împotriva Consiliului Dirigent, și majoritatea alegătorilor n-au votat cu Averescu, cu Goga sau cu Liga Poporului, ci contra lui Maniu și a „domnilor” de la Cluj. În Banat, ura împotriva Consiliului Dirigent ajunsese la paroxism și prima cerere pe care ne-au făcut-o bănățenii a fost să-i rupem de Cluj și să-i contopim, din punct de vedere administrativ, cu Vechiul Regat. În Bucovina nu puseseșem piciorul, iar în Basarabia făcuseșem o apariție nenorocită și sub pretext că această provincie îi aparține, fiindcă era născut la Ismail, Averescu își dedese „Steaua” pe mâna unor caraghioși, fără să mă întrebe.

Ca să facă față viitoarelor alegeri, Liga Poporului trebuia să fie însă reprezentată în toate ținuturile. În Ardeal, Partidul Național strâns unit în jurul Consiliului Dirigent și reprezentat prin Maniu se ținea la o parte și nu intra în contact cu partidele noastre decât cu șifală. În primele luni ale anului 1919 mai ales, Maniu a lucrat în bună înțelegere cu Brătianu, delegând pe Vaida și pe Caius Brediceanu la Paris pe lângă el ca reprezentanți ai Ardealului, cu mandat să-l sprijine în tratativele sale cu Marile Puteri și să-l ajute să rupă cât mai mult din Ungaria. Ca să nu supere pe Brătianu, Maniu și oamenii săi evitau cât puteau să intre în vorbă cu noi, adversarii cei mai temuți ai Partidului Liberal.

Se poate zice că în politica românească, anul 1919 a fost anul ardelenilor. Toți am alergat după ei. Nu-i cântărisem încă de aproape, și de departe ni se înfățișau ca niște mironosițe. Mulți din noi așteptau de la ei o purificare a moravurilor, o îmbunătățire a obiceiurilor administrative, o reacție împotriva orientalei noastre venalități. Cu toții credeam că prin ardeleni urma să ne urcăm în grad, și din balcanici să devenim europeni. Și mai era și sentimentul pentru frații regăsiți după atâta amar de suferință și de umiliri...

Am alergat toți după ei: îmi aduc aminte că în tot cursul verii aceluia an '19, de câte ori venea la Sinaia, Maniu era chemat să ia cafeaua dimineața cu Regele Ferdinand - și într-o audiență pe care acesta

LPDIS | We know
back

mi-a acordat-o mi-a spus făcând aluzie la ofertele de colaborare ce se făceau ardelenilor: „Maniu nu e al nimănui, Maniu e al meu!”. Șase ani mai târziu, în 1925, într-o altă audiență Regele, care nu se jena cu mine, l-a trimis pe Maniu – domnul prezident îl exasperase cu pretențiile sale - în... portul Marsiliei. Cum n-am putut reprima un surâs, Regele m-a întrebat de ce râd. — „Sire” – i-am spus – îmi aduc aminte de vremea în care Majestatea Voastră îmi spunea: Maniu nu e al nimănui, *Maniu e al meu!*”. Plictisit, Regele a făcut un gest cu mâna ca și cum ar fi vrut să alunge o nălucă, și cum era foarte ager de mână a prins o muscă, pe care a strivit-o între degete...

Deși domnul Maniu era numai al Regelui, am vrut să fie și puținel al nostru și am alergat și noi după el – dar „peine perdue”, cum zice francezul, n-am putut pune niciodată mâna pe dânsul. De câte ori am bătut la ușa lui, ba nu sosise, ba plecase – niciodată n-am putut da de el. Am fost cuprins de emoție într-o zi din începutul lui iulie, când, chemat la telefon am auzit scarbădul glas al domnului prezident din Cluj salutându-mă „respectuos” și cerându-mi „favoarea” unei întrevederi. M-am oferit numaidecât să mă duc la dânsul, dar n-a fost chip, a vrut cu tot dinadinsul să vină el la mine, și a venit. Acest prim pas al prudentului ardolean m-a umplut de bucurie și de nădejde: mi-am croit repede un plan ca să-l prind într-o combinație politică sau electorală. Mare mi-a fost decepția: dl Iuliu Maniu a venit să mă roage pe mine, și prin mine și pe generalul Averescu și pe toți prietenii noștri, să nu mai combatem pe Brătianu și să-i dăm tot concursul în țară ca să poată reuși la Paris... N-am priceput, și i-am spus-o, această neașteptată intervenție. Presupun că fusese hotărâtă la cafeaua cu lapte de la Pelișor, și că Regele ne trimisese pe „Maniu al lui”, ca să ajute pe Brătianu „tot al lui”, care se cam încurcase la Paris și telegrafiasse probabil un S.O.S. disperat... Încercările de a aduce pe Maniu pe calea dorințelor mele au fost zadarnice. Sfinxul, după ce mi-a vorbit de străduințele domnului prim-ministru, s-a retras discret, cum venise.

Cu Goga, ocupat în Ardeal mai întâi cu „rezortul” lui din Consiliul Dirigent, apoi să adune potcoave de cai morți – adică partizani personali –, aproape n-am putut veni în contact până târziu toamna. Am fost astfel silit să mă mulțumesc cu Teodor Mihali, purtătorul unui nume cu vază în luptele naționale de peste munți din ultimele decenii, dar o minte foarte limitată și un om de o lăcomie nețărmurită.

Mihali a primit numaidecât să reprezinte „punctul de vedere al Ligii Poporului” în Ardeal. Fără să se înscrie formal – politica

internă s-a făcut încă pe registre separate în 1919, în Ardeal și în Vechiul Regat – Mihali ne-a cerut să-l considerăm ca asociat, mai ales ca asociat de Guvern, într-o eventuală chemare a generalului.

A doua excepție am făcut-o pentru Bucovina și pentru Iancu Flondor. Bucovina era pentru noi o necunoscută. Fiind mică, interesele electorale o lăsaseră pe planul al doilea în preocupările noastre politice. Grija unei complete organizări mă mâna însă să găsească unul sau mai mulți reprezentanți ai Ligii și pentru dulcea Bucovină. Din lumea politică bucovineană cunoșteam pe frații Hurmuzachi și pe I. Stârcea diplomatul³ – trei cretini – iar la Viena frecventasem pe Brăileanu⁴, un tânăr sânguitor, dar ofilit, și pe Isopescu-Grecul, un escroc antipatic. Niciunul din ei nu era „omul ce-mi trebuia”, cum zice Iorga. Vicisitudinile politice m-au împins să-mi îndrept ochii spre Iancu Flondor, omul cel mai cu vază al Bucovinei. Nu-l întâlnisem niciodată, dar auzisem mult despre el, despre butadele sale, despre intransigența moralei sale politice. Nu e locul să fac aci istoricul vieții lui, cu atât mai mult că știu prea puțin despre ce a făcut și învățit înainte de Unire. Tot ce pot să spun, din cât l-am frecventat, e că a fost un om foarte cumsecade, un patriot, un gentleman, un om cinstit, dar cel mai formidabil pisălog din câți am cunoscut. Cum prezidase la actul unirii Bucovinei cu Patria-Mamă, Brătianu l-a poftit în Ministerul său, ca ministru fără portofoliu. Caracterul său neînduplecat n-a putut însă să se împace cu tertipurile liberale, și a început să se certe cu Mișu Pherekyde, pe care Brătianu, plecat la Paris, îl lăsase prim-ministru interimar. După scurtă vreme Flondor și-a dat demisia; eram cel mai important partid de opoziție, ideea de a culege pe nemulțumitul ministru vrăjmășit cu Guvernul s-a impus de la sine.

Am plecat cu Duiliu Zamfirescu la Cernăuți, să-l cucerim pe tata Flondor. Nu pusesem până atunci piciorul în Bucovina, unde am fost mai atras de mult cântatul farmec al noului ținut, o spun pe față, decât de perspectiva pertractărilor cu „șăful” mișcării românești din partea locului. Mai târziu, m-am plimbat pe la toate mănăstirile, am urcat dealurile, am coborât văile, am străbătut codrii „dulcei Bucovini”, dar niciodată încântarea mea n-a fost mai mare decât de la fereastra vagonului în acea dimineață în care trenul m-a purtat de la Ițcani până la Cernăuți. Ce minunată priveliște! Ce delicioasă grădină! Bucovina mi-a apărut de la primul contact, cum și e, cea mai civilizată regiune a României întregite.

³ Aehrenthal spunea: „Am 122 de miniștri plenipotențari - ca inteligență Stârcea e al 123-lea!”

⁴ Fost cancelar la Legația României.

Cernăuții, în schimb, mi s-au înfățișat ca o mare dezamăgire, atât din punctul de vedere edilitar-estetic, cât și din cel național. Oraș de duzină, cățarat pe un deal, cu aspecte provinciale austriece la centru, cu mahalale tot atât de spurcate ca ale noastre la periferie – Cernăuțiul nu adăporea decât ovrei, ruteni și nemți. Românii constituiau o minimă minoritate și cei câțiva popi care zbârnăiau în jurul Mitropoliei, cei câțiva profesori de la Universitate, funcționarii noștri nou numiți și epavele câtorva familii boierești nu izbuteau să schimbe fizionomia unui oraș mai înrudit cu Przemysl și cu Wiener-Neustadt decât cu Iașii, cu Botoșanii, cu Suceava sau alte orașe moldovenești.

Pe Flondor, cu care luasem întâlnire în scris și care locuia la Storojineț (11 kilometri de la Cernăuți, spre miazăzi), l-am găsit la clubul lui din Piața Mare - vast apartament care adăporea Partidul Național Român și gazeta acestui partid, *Bucovina*. *Bucovina* era redactată de... Pamfil Șeicaru, cules de Flondor pe trotuarele Bucureștiului și care continua să arunce jăratec pe toate găurile, și la Cernăuți. *Bucovina* era în război de moarte cu *Glasul Bucovinei*, foaia lui Ion Nistor, concurentul lui Flondor. Cât timp au mers lucrurile „pe opoziție” (față de stăpânirea austriacă) Flondor, cu numele lui, cu averea pe care o irosea, cu mutra lui simpatică și cu logoreea lui nestăvilită – a dominat situația.

Cum s-a schimbat însă cursul politic și cum au ajuns românii la stăpânire, steaua lui Nistor a început să se ridice. Profesor de istorie stimat, om harnic, modest și fără scrupule, Nistor era mult mai adaptabil înregimentărilor de la noi decât Flondor. Din primele zile ale Unirii, pusese deja mâna pe el Alecu Constantinescu-Porcu și-l înfeudase intereselor liberale. Când am sosit noi la Cernăuți, „Glasistii”, însemnați deja cu crucea liberală, se ridicaseră împotriva lui Flondor și ambele tabere se injurau... românește.

Mărunțul cum era, ras la față, cărunt, cu ochii plini de flăcări, Flondor ne-a apărut ca un impulsiv „à la Filipescu”, gata să se arunce împotriva cuiva sau să facă o prostie ca să-și liniștească nervii. Dar vai, sub acest aspect simpatic se ascundea un nemaipomenit pisălog... Iancu Lahovari, omul care te apuca de un nasture și nu te mai lăsa, era o grădină pe lângă Iancu Flondor, care nu discută decât enumerându-și argumentele „pro primo”, „pro secundo”, și așa mai departe – care nu te lăsa să spui o vorbă și te îneca în cataractele înăbușitoare ale unui discurs fără sfârșit...

Cel care învărtea toate în jurul lui Flondor era un anume Dori Popovici, o figură antipatică, dar un om deștept, hotărât să ajungă

cât de sus folosindu-se de popularitatea șefului său. La cuțite cu Nistor, convins că nu putea obține lucru mare numai în limitele unei activități politice locale, Dori Popovici a priceput îndată că Dumnezeu ne trimisese în calea lui, și până să nu spunem o vorbă ne-am înțeles cu el din ochi. Pe când Flondor perora, pe când eu și Zamfirescu încercam zadarnic să-l întrerupem, el ne făcea semne să-l lăsăm pe el, căci avea el să învărtească toate după placul nostru...

Și le-a învărtit. Mai târziu, sub guvernarea noastră din 1920-1921, trebuia să am de furcă cu el. Flondor ne lăsase - după o scurtă colaborare în opoziție - dar Dori Popovici cu toți partizanii „șefului” se înscrisese în Liga Poporului și voia cu tot prețul să fie ministru. În străduințele sale obținuse concursul întregii majorități, dar Averescu nu-l simpatiza și l-a susținut foarte moale pe lângă Regele Ferdinand. Într-o zi l-au plictisit atât reprezentanții majorităților, încât generalul mi-a spus: „Încearcă și d-ta, poate vei avea mai mult noroc decât mine!”. Am încercat. Regele Ferdinand avea foarte proaste informații despre candidatul nostru: nu știu cine îi spusese că fusese dat afară din armata austriacă pentru acte de necinste. În realitate, nu făcuse niciodată parte din armata activă, și fusese într-adevăr exclus din cadrul ofițerilor de rezervă pentru activitatea sa politică, subversivă față de Monarhia habsburgică: provocase în mai multe rânduri scandal și bătăi în luptele locale naționaliste îndrumate de Flondor. Avea el un alt cusur: era bețiv - dar acest dar al beției nu i l-am dovedit decât în 1922, după plecarea noastră de la Guvern. Cu greu am convins pe Rege, dar l-am convins și l-am făcut astfel pe dl Dori Popovici ministru, ceea ce nu l-a împiedicat în 1923 să fie printre cei dintâi care să se ridice împotriva mea... De atunci, a venit să-mi ceară iertare, și l-am iertat, cum l-a iertat - și uitat - și Dumnezeu...

Plictisit de logoreea lui Flondor l-am lăsat pe seama lui Zamfirescu și m-am dus să fac o vizită de politețe mitropolitului Repta, un bătrân arătos, dar sfoegit - și alta socialistului Grigorovici.

L-am găsit pe Grigorovici la spital, unde soția lui - o rusoiacă - era doctoriță și directoare. Mă dusesem la el rugat de Averescu, care în dorința lui de a da mișcării noastre un colorit de stânga, voia să se împace cu toți socialiștii, cum voi arăta mai la vale.

Am găsit pe bătrânul utopist înecat în barba lui și am fost numaidecât cucerit, de om, nu de teoriile pe care mi le-a expus și pe care le cunoșteam pe de rost. Grigorovici e cel mai cumsecade socialist din câți am cunoscut. Lipsit de patimă, și în consecință și de avânt, era mai mult un sociolog decât un socialist. Pricepător al